

شعر خوانی

در مکتب حقایق

قالب شعر : غزل
صاحب خبر ، راهبر ، پدر ، زر ، بی خواب و خور ، خوبتر ، موی تر ، بی پا و سر ،
صاحب نظر ، زبر ، اهل هنر: قافیه / شوی : ردیف

۱- ای بی خبر بکوش که صاحب خبر شوی تا راهرو نباشی کی راهبر شوی

قلمرو زبانی :

بی خبر : وندی و منادا / صاحب خبر ، راهرو ، راهبر : مرکب / بکوش : فعل امر / بیت پنج جمله
بکوش که صاحب خبر شوی : دو جمله

تا راهرو نباشی کی راهبر شوی : جملات هسته و وابسته / صاحب خبر و راهرو و راهبر : مسند
راهرو : سالک طریق حق / راهبر : راهنمای راه حق

قلمرو ادبی :

واج آرایی صامت " ر "

قلمرو فکری :

راهرو : سالک طریق حق / راهبر : راهنمای راه حق

ای ناآگاه از مراتب معرفت، تلاش کن تا آگاه شوی و بدان اگر سالک راه حق نباشی، به مقام راهنمای این راه
(راه حق) نخواهی رسید .

مفهوم : در صورت سالک نبودن به مقام ارشاد و دستگیری نخواهی رسید .

۲- در مکتب حقایق پیش ادیب عشق   هان ای پسر بکوش که روزی پدر شوی

قلمرو زبانی:

مکتب حقایق ، ادیب عشق : ترکیب اضافی / مکتب حقایق : متمم / حقایق : جمع مکسر حقیقت / هان : ادات

تحذیر و هشدار ، شبه جمله / پسر : منادا / بکوش : فعل امر / روزی : وندی ، "ی" نکره / بیت چهار جمله

پسر : رهرو یا سالک نو آموز / پدر : پیر و راهنما و مرشد

قلمرو ادبی:

اضافه تشبیهی : مکتب حقایق ، ادیب عشق / جناس ناهمسان، تناسب، مراعات نظیر : پسر ، پدر / تناسب:

مکتب ، ادیب / تلمیح : به سلوک عیسی روح الله با توجه به پدر و پسر

قلمرو فکری:

پدر : مقام مرشدی و راهبری

ای فرزند! بکوش تا در مدرسه حقیقت و در نزد استاد عشق درس بیاموزی تا تو هم روزی به مقام پدری بر

سی .

۳- دست از مس وجود چو مردان ره بشوی   تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی

قلمرو زبانی:

مس وجود ، کیمیای عشق ، مردان ره : ترکیب اضافی / مس وجود : متمم / مردان : وندی / کیمیای عشق :

مفعول / ره : مخفف راه / چو : حرف اضافه / مردان ره : متمم / نوع واو : حرف ربط / زر : مسند /

بیت سه جمله

قلمرو ادبی:

کل بیت چهار تشبیه : مس وجود ، چو مردان ره ، کیمیای عشق ، زر شوی / اضافه تشبیهی : مس وجود ، ک

یمیای عشق / دست شستن : کنایه از صرف نظر کردن / زر شدن : کنایه از با ارزش شدن و تکامل یافتن /

مراعات نظیر : مس ، کیمیا ، زر

قلمرو فکری:

از مس وجود ناقص و بی ارزشت مانند رهروان واقعی راه حق مردانه چشم بیوش تا اکسیر عشق را به دست بیاوری و به یاری آن مس وجودت را چون زر ارزشمند کنی .

مفهوم : وجود بی ارزش خود را فراموش کن تا با عنایت معشوق به تکامل برسی و ارزشمند شوی

۴ - خواب و خورت ز مرتبه خویش دور کرد آن گه رسی به خویش که بی خواب و خور شوی

قلمرو زبانی:

"ت" در خواب و خورت : مفعول / خواب و خور : نهاد و وندی مرکب / نهاد مصراع دوم : محذوف / مرتبه خویش : ترکیب اضافی و متمم / به خویش : متمم / بی خواب : وندی / بی خواب و خور : مسند و وندی مرکب / دور : مسند / آنکه : مخفف آن گاه ، قید / بیت سه جمله

قلمرو ادبی:

تکرار و کنایه از مادیات : خواب و خور / واج آرایبی در حرف " خ " و " ر " / تکرار : خویش به خویش رسیدن : کنایه از رسیدن به مقام والای انسانیت

قلمرو فکری:

خوابیدن و خوردن تو را از مرتبه والای انسانیت دور کرده است . آن گاه به مرتبه کرامت انسانی می رسی که از لذات مادی و دنیوی دوری کنی . مفهوم : از دنیا پرستی دوری کن
قرابت معنایی با :

چگونه طواف کنم در سرای عالم قدس که در سراچه ی ترکیب تخته بند تنم . حافظ.

خور و خواب و خشم و شهوت شغب است و جهل و ظلمت حیوان خبر ندارد ز جهان آدمیت . سعدی

۵ - گر نور عشق حق به دل و جان او فند   بالله کز آفتاب فلک خوبتر شوی

قلمرو زبانی:

گر : مخفف اگر ، حرف ربط وابسته ساز / نور عشق : ترکیب اضافی / عشق حق : ترکیب اضافی

نور : هسته و نهاد / عشق : وابسته ، مضاف الیه / حق : وابسته وابسته مضاف الیه مضاف الیه

دل : متمم / جان : معطوف به دل / جان : " ت " مضاف الیه / بالله : ب : حرف اضافه در معنی سوگند

الله : متمم / آفتاب فلک : ترکیب اضافی و متمم / خوبتر : صفت تفضیلی ، وندی ، مسند / بیت سه جمله

قلمرو ادبی:

مراعات نظیر : آفتاب ، آسمان ، نور ، فلک / تناسب : دل و جان / تناسب : آفتاب و فلک

قلمرو فکری:

خوب : زیبا

اگر پرتو عشق خداوند دل و جان تو را روشن کند ، به خدا قسم که از آفتاب آسمان و روزگار هم باشکوه تر

و زیباتر خواهی شد .

مفهوم : در صورت عنایت حق به تو از همه موجودات روی زمین برتر و والاتر می شوی

۶ - یک دم غریق بحر خدا شو گمان مبر   کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی

قلمرو زبانی:

یک دم : قید / غریق بحر خدا : ترکیب اضافی / غریق : هسته و مسند / بحر : وابسته ، مضاف الیه

خدا : وابسته وابسته ، مضاف الیه مضاف الیه / آب هفت بحر : ترکیب اضافی و متمم

یک موی : متمم ، یک وابسته پیشین ، موی : هسته / تر شدن را : مفعول برای گمان مبر / سه جمله

قلمرو ادبی:

تر شدن : کنایه از آسیب دیدن / مراعات نظیر : غریق ، آب ، بحر ، تر / تکرار : بحر / مجاز : موی ، دم (لحظه)
بحر خدا : بحر استعاره از دریای شناخت حق / وجه شبهه : گستردگی و بی حد و مرز بودن / تکرار : یک

قلمرو فکری:

هفت بحر : هفت دریا : دریای عمان ، دریای اخضر ، دریای احمر ، دریای اسود ، دریای بربر ، دریای اقیانوس ، بحر الروم ،

اگر یک لحظه در دریای حق غرق شوی و به مقام فنا فی الله برسی ، شک نکن که هفت دریا هم نمی تواند کمترین آسیبی به تو برساند . (نمی تواند تو را تر یا آلوده ی خود کند و دلبسته ی غیر او شوی .)

قرابت معنایی با :

آشنایان ره عشق در این بحر عمیق   غرقه گشتند و نگشتند به آب آلوده   حافظ
گرچه میان دریا جاوید غرقه گشتی   هشدار تا ز دریا یک موی تر نگردی   عطار

۷ - از پای تا سرت همه نور خدا شود   در راه ذوالجلال چو بی پا و سر شوی

قلمرو زبانی:

پای : متمم / از پای تا سرت = نهاد / نور = مسند / خدا = مضاف الیه / بی پا و سر = مسند / تو محذوف = نهاد
همه : قید / نور خدا : ترکیب اضافی / سرت : " ت " مضاف الیه / راه ذوالجلال : ترکیب اضافی و متمم
پای ، سرت ، بی پا : وندی / بی پا و سر : وندی مرکب / شود : خواهد شد یا می شود / شوی : بشوی
ذو الجلال : صاحب شکوه و عظمت

قلمرو ادبی:

تکرار ، تناسب : پا و سر / بی پا و سر شدن : کنایه از خاکسار شدن و فنا فی الله / پای تا سر : کنایه از همه وجود

قلمرو فکری:

ذو : صاحب / جلال : شکوه و عظمت / ذوالجلال : صاحب شکوه و عظمت که منظور خداوند است .
وقتی در راه معرفت حق سر از پا نشناختی و خاکسار و فنا شدی ، آن گاه تمام وجودت را نور حق تعالی خوا
هد گرفت .

مفهوم : اگر خودت را فراموش کردی به قرب الهی می رسی .

۸ - وجه خدا اگر شودت منظر نظر زین پس شکی نماند که صاحب نظر شوی

قلمرو زبانی:

وجه خدا ، منظر نظر : ترکیب اضافی / منظر نظر : مسند / شکی : نهاد / صاحب نظر : مسند
شودت : " ت " مضاف الیه / زین پس : قید / شکی : " ی " نکره ، نهاد
شکی نماند = ماضی در معنای مضارع یا مستقبل محقق الوقوع ، شکی نمی ماند

قلمرو ادبی:

اشتقاق : منظر و نظر / تکرار : نظر و نظر

قلمرو فکری:

وجه : صورت / وجه خدا : ذات حق / نماند : نمی ماند
اگر فقط ذات حق جلوه گاه دیده تو باشد و از غیر او چشم بپوشی ، قطعاً روشن دل خواهی شد .

۹ - بنیاد هستی تو چو زیر و زبر شود در دل مدار هیچ که زیر و زبر شوی

قلمرو زبانی:

بنیاد هستی تو : ترکیب اضافی / بنیاد : هسته / هستی : وابسته ، مضاف الیه ، " ی " مصدری
تو : وابسته وابسته ؛ مضاف الیه مضاف الیه / بنیاد هستی تو : نهاد / چو : حرف ربط ، وقتی که
زیر و زبر : مسند / زیر و زبر : وندی مرکب / هیچ : قید به معنی هرگز / که زیر و زبر شوی : مفعول ، زیرو زبر
ر شدن را به دل مدار

قلمرو ادبی:

تضاد و تکرار : زیر و زبر / واج آرایبی صامت " ز " و " ر " / کنایه : در دل مدار ، زیر و زبر شدن

قلمرو فکری:

اگر بنیان هستی خودپرستی تو نابود شود ، هرگز از این زیر و رو شدن غمگین مباش . زیرا کمال هستی تو
در این است.
مفهوم : رسیدن به مقام بقای بالله در گرو ترک خودپرستی و مادیات است.

۱۰ - گر درسرت هوای وصال است حافظ باید که خاک درگه اهل هنر شوی

قلمرو زبانی:

سرت : متمم / " ت " در سرت : مضاف الیه / هوای وصال : ترکیب اضافی و نهاد / حافظا : حافظ منادا و " الف "
حرف ندا / باید : قید / خاک درگه اهل هنر : ترکیب اضافی / خاک : هسته / درگه : وابسته مضاف الیه خاک
اهل : وابسته وابسته ، مضاف الیه مضاف الیه / هنر : وابسته وابسته ، مضاف الیه مضاف الیه / همگی ، گروه ا
ضافی برای هسته که خاک است / درگه : مخفف درگاه / سه جمله

قلمرو ادبی:

مجاز از فکر و اندیشه : سر/ خاک شدن : کنایه از خاکسار و فروتن شدن / تتابع اضافات : خاک درگه اهل هنر
واج آرایی با مصوت کوتاه کسره

قلمرو فکری:

ای حافظ ! اگر در اندیشه و آرزوی دیدار معشوق هستی ، باید در خدمت صاحبان کمال باشی و در برابر آنان
فروتن و خاکسار .

مفهوم : برای رسیدن به معشوق (خداوند) باید تواضع پیشه کرد.

قرابت معنایی:

بزرگی از آن یافت کاو پست شد در نیستی کوفت تا هست شد. سعدی

درک و دریافت

۱ - برای خوانش این شعر، چه نوع آهنگ و لحنی را برمی گزینید؟ دلیل خود را بنویسید.

لحن تعلیمی ، زیرا شعر نوعی تعلیم و اندرز به مخاطب است . لحن تعلیمی لحنی است که خواننده تلاش می کند با گویشی آرام و آهسته در دل شنونده نفوذ کرده و نکات مهم خوب زیستن را به مخاطب خود القا کند. در متن تعلیمی تن صدای خود را پایین آورده و با سرعت کم و با ملایمت خوانده می شود.

---

۲ - مفهوم مشترک هریک از گروه بیت های زیر را بیان کنید.

الف) بیت های سوم و پنجم (-----)

در صورتی که انسان بخواهد به مقام والا در نزد حق برسد ، مسلما باید ترک تعلقات دنیوی کند تا نور حق بر او بتابد و چون طلا ارزشمند شود و از آفتاب روشن روشن تر .

ب) بیت های ششم و نهم (-----)

هر دو بیت اعتماد و توکل به خداوند را می رسانند .

به کوشش : سیدسعید میرمعینی استان همدان

و مژگان مهبودی ، استان فارس ، شیراز

گروه دبیران ادبیات ایران شهریور ۹۷

<http://t.me/adabiyatjame11> کانال ادبیات جامع یازدهم و دوازدهم